

Bevezetés

A Zsoltárok könyvében olvasható kultikus-liturgikus költői szövegek felbecsülhetetlen jelentőséggel bírnak a keresztyén, közelebbről pedig a protestáns liturgikus hagyomány számára. A gyűjteményt az Újszövetség szerzői még – koruk más zsidó csoportjaihoz, így a qumráni közösséghez hasonlóan – elsősorban prófétai szöveggként értelmezték, és ezen a módon használták a názáreti Jézus Messiás (Krisztus) voltának hirdetése során. A későbbi évszázadokban viszont elsősorban imádságként tekintettek ezekre a szövegekre, illetve azok liturgikus használata került előtérbe.

A protestánsok számára is az imádság alapvető mintáját jelenti a könyvben szereplő 150 költemény. Magyar reformátusként azt mondhatjuk, hogy elsősorban a genfi zsoltárok Szenczi Molnár Albert által elkészített magyar fordításán keresztül gazdagítja e korpusz kegyességünket és istentiszteleti életünket, igaz, ma már a legtöbb református gyülekezetben elsősorban csak a legnépszerűbb zsoltárokat éneklik, amelyeknek genfi dallama is jól ismert, azokat is általában csak első versszakukkal. Másfelől viszont a magyar nyelvű református gyülekezetben használatban lévő régi (reformáció kori magyar) és újabb énekeknek egy jelentős része is zsoltárparafrázis, illetve azon énekeknek egy jelentős része is, amely nem tekinthető egy konkrétan meghatározható zsoltár parafrázisának, sok esetben a Zsoltárok könyvében szereplő költemények motívum- és kifejezőkészletéből merítenek. Nem véletlen az sem, hogy az új magyar református énekeskönyvben is egy külön fejezetbe gyűjtve jelennek meg a zsoltárparafrázisok.¹

A Zsoltárok könyvét a fentiek alapján talán nem véletlenül szokás a „Szentírás imádságos-

Péntek Dániel
Gábor

A ZSOLTÁROK KÖNYVE SZÓKINCSE*

* A tanulmány eredeti változata a Károli Gáspár Református Egyetem (cím: 1091 Budapest Kálvin tér 9.) „Az egyházi nyelvhasználat szókincsfelmérése” című kutatási projektjének (Témaszám: 30603H800, vezető kutató: Prof. Dr. Hanula Gergely) keretében készült 2023-ban. Az itt közölt szöveg az eredetihez képest csupán kisebb mértékű átdolgozásokat tartalmaz.

¹ *Református énekeskönyv*, Budapest, Kálvin Kiadó, 2021, 299–360.

könyveként”² emlegetni. Másfelől viszont szokás Luther nyomán „kis Bibliának” is nevezni a könyvet. Luther arra utalt ezzel, hogy a könyv a Szentírás valamennyi nagy témáját tartalmazza, így annak egyfajta summájaként olvasható.³ Ez utóbbi kifejezés ugyan szépen kifejezi a könyv keresztyén tradícióban betöltött kiemelt szerepét, ugyanakkor viszont talán kissé leegyszerűsítőnek is tekinthető annyiban, hogy a Zsoltárok könyve mind szókincsét, mind a benne szereplő irodalmi formákat tekintve egyedülállónak tekinthető a Héber Bibliában/Ószövetségben. Például az egyén szenvedésének és szabadulásának kérdése nem tekinthető az Ószövetség egésze központi témájának, a Zsoltárok könyvén kívül talán Jób könyvében jelenik meg még markánsan, az ószövetségi történetírás viszont ezzel szemben érthető módon elsősorban Izrael népének életére és annak fordulópontjaira fókuszál.

A Zsoltárok könyvének kiemelt szerepe azonban ezzel együtt sem tagadható el, és nagy hatása különösen alkalmassá teszi arra, hogy az egyházi nyelvhasználattal és azon belül is elsősorban az egyházi nyelv szókincsével foglalkozó kutatás keretein belül vizsgálat tárgyává tegyünk. Tanulmányomban kizárólag a Zsoltárok könyve masszoréta héber szövegét vizsgálom, illetve az alapján teszek megállapításokat. Jelen keretek között a holt-tengeri (Qumránból, illetve Maszadából előkerült) zsoltártekercsek héber szövegével, illetve azok szókincsével nincs mód foglalkozni, az ugyanis megkövetelné e szövegek elhelyezését a qumráni héber nyelv keretein belül,⁴ illetve felvetné – például a 11Q5 jelzetű qumráni tekercs vonatkozásában – a zsoltárköltészet különböző szöveghagyományainak és azok kontextusának, különösen is a különböző hagyományozó közösségek eltérő teológiai orientációjának a problémáját is. Ugyan szintén érdekes téma lenne a zsoltárok különböző ókori fordításainak (különösen is a *Septuaginta* görög és a *Vulgata* latin fordításának) a vizsgálata, azonban a jelen kereteket ez a vizsgálat is szétfeszítené.

A Zsoltárok könyve nyelve – Alapok

A Zsoltárok könyvének nyelve bibliai héber, hasonló a Héber Biblia más prózai és költői szövegeiéhez. A könyv imádságok gyűjteménye. A gyűjtemény előállításának idejéről és történelmi kontextusáról, illetve az egyes szövegek „eredeti” történelmi és szociológiai

2 Az megnevezést a következő kötet címéből kölcsönöztem: BONHOEFFER, Dietrich: *A Szentírás imádságoskönyve*, ford. VISKY S. Béla, Kolozsvár, Koinónia, 2002.

3 Ehhez: LUTHER Márton: Második előszó a Zsoltárok könyvéhez, in Uő.: *Előszók a Szentírás könyve-ihöz*, ford. SZITA Szivia, Budapest, Magyarországi Luther Szövetség – Luther Kiadó, *Magyar Luther Könyvek* 2, 2010, 50–54, 51. Az elmúlt két évszázad zsoltárkutatása alapján talán már kicsit másképp látjuk a Zsoltárok könyve teológiáját, mint Luther (többségünk például valószínűleg úgy gondolja, a feltámadás egyértelmű tanítása nem található meg benne), azt ugyanakkor nem tagadhatjuk, hogy a könyv egészen az újszövetségi iratok óta kiemelt jelentőséggel bír a keresztyénségben. Lásd továbbá: JANOWSKI, Bernd: Die »Kleine Biblia«. Der Psalter als Gebetbuch Israels und der Kirche, *Jahrbuch für Biblische Theologie*, Band 32, *Beten*, 2017, 3–25.

4 Alapvető irodalom: KUTSCHER, Edward Yehezkel: *The Language and Linguistic Background of the Isaiah Scroll (1 Q Is^a)*, Leiden, E. J. Brill, 1974.; Vö. QIMRON, Elisha: *A Grammar of the Hebrew of the Dead Sea Scrolls*, Jerusalem, Yad Yizhak Ben-Zvi, 2018.

kontextusáról nincsenek biztos információink,⁵ így nem ismerjük az egyes szövegek szerzőit sem.

Két megállapítást ennek ellenére is tehetünk. Egyrészt a Zsoltárok könyvében szereplő költemények valamilyen módon a fogság előtti izraeli és júdai szentélyek, valamint a babiloni fogság utáni időszakban, a Második Templom korabeli Jeruzsálem kultuszában gyökereznek. Emiatt e költemények nyelve kultuszi-liturgikus nyelvnek tekinthető. Ez azt is jelenti, hogy ennek a speciális kontextusnak, továbbá az imádságnak mint formának a hatását is észrevehetjük a zsoltárok nyelvén és szókincsén.

Másrészt az egyes zsoltárok esetében feltűnő az is, hogy a feltételezhetően különböző és nem is egy időben élő szerzők számos esetben egy konvenciókon alapuló nyelvhasználathoz kötődnek. Így mind a könyörgésnek és a panasznak, mind a hálaadásnak és az istendicséretnek megvan a maga speciális szókincse és nyelvezete. Ez a speciális szókincs sok esetben olyan szavak, kifejezések használatán keresztül is megmutatkozik, amelyek kifejezetten a zsoltárokra jellemzőek, és más műfajú szövegekben viszont nem vagy ritkábban fordulnak csak elő.

A héber költészetre, és azon belül különösen is a Zsoltárok könyvére jellemző a formulák használata.⁶ Formulának az azonos alakban, illetve metrikai mintázatban előforduló közös szövegelemet nevezhetjük.

A formulaikus nyelvhasználat relatív gyakoriságán túl több esetben azt is láthatjuk, hogy az irodalmi motívumok eltérő nyelvi formában fordulnak elő, ami azt jelenti, hogy felismerhető, hogy a motívumok egyes előfordulásai esetében ugyanaz a tradíció képezi a hátteret, a pontos megjelenés nyelvi formája azonban két előfordulás esetében kisebb, sokszor pedig akár kifejezetten nagy mértékben is eltérő lehet.⁷ Feltételezésem szerint az írásbeli hagyományozás során alakulhatott ki a zsoltárok azon jellegzetessége, hogy az előttünk álló szövegben sok esetben már nem azonos alakban előforduló formulákkal, hanem az egyes motívumok közös eredetű, de aktuális szövegezésükben egymástól eltérő, egymáshoz képest variabilitást mutató alakjaival találkozhatunk.⁸

5 Az egyes szövegek és a gyűjtemény előállása ugyanakkor mindmáig a kutatás megkerülhetetlenül fontos kérdése. Példának okáért Frank-Lothar Hossfeld és Eric Zenger kommentárjaiban mindkét aspektussal részletezően foglalkozott: HOSSFELD, Frank Lothar – ZENGER, Erich: *Psalmen 51–100*, Freiburg – Basel – Wien, Herder, *Herders Theologischer Kommentar zum Alten Testament*, 2000.; HOSSFELD, Frank Lothar – ZENGER, Erich: *Psalmen 101–150*, Freiburg – Basel – Wien, Herder, *Herders Theologischer Kommentar zum Alten Testament*, 2008. Magyar nyelven Németh Áron foglalkozott a 72. zsoltár előállításának kérdésével doktori értekezésében: NÉMETH ÁRON: „*Királyok zsoltára, zsoltárok királya*”. A 72. zsoltár előállása és teológiája a Zsoltárok könyve redakciójának tükrében, Kolozsvár, Exit Kiadó, 2018.

6 Ehhez: CULLEY, Robert C.: *Oral Formulaic Language in the Biblical Psalms*, Toronto, University of Toronto Press, *Near and Middle East Series* 4, 1967.

7 Jelenleg dolgozom azon, hogy egy olyan motívum-indexet készítsék a héber nyelvű zsoltárköltészet-hez, amelyben nem kizárólag a Zsoltárok könyvének, illetve nem is kizárólag a Héber Biblia masszoréta szövegének az anyagát szerepeltetem, hanem minden héber nyelvű, műfaji szempontok szerint a zsoltárirodalomhoz sorolható szöveget. A motívum-index elkészítése után nyílna lehetőség az egyes motívumok egymástól nyelviileg különböző előfordulásainak egymással való összehasonlítására.

8 Vö. CORTESI, ENZO: A zsoltárok történeti teológiája – Izrael hitének és imádságának története a zsoltárokönnyben, ford. SZABÓ Miklós Xavér OFM, *Studia Biblica Athanasiana*, 20. kötet, 2019, 41–104, 75.

A Zsoltárok könyve nyelvhasználatával kapcsolatban 2017-ben jelent meg magyar nyelven Alberto Mello tanulmányos és didaktikai szempontból is kiválónak tekinthető tanulmánya,⁹ amely elsősorban a teológiai szempontból a szerző által jelentősnek ítélt szavakat elemzi négy téma (bánat, könyörgés, segélykérés, dicséret) szerint csoportosítva. A jelen tanulmányomban alkalmazott nézőpont eltér ettől, nem az egyes teológiai szempontból jelentősnek ítélt kifejezések elemzésével kívánok foglalkozni, hanem az a célom, hogy a Zsoltárok könyvének nyelvére, és azon belül is különösen annak szókincsére ható különböző tényezőket vizsgáljam.

A Zsoltárok könyve nyelvével kapcsolatban alapvető munka Klaus Seybold elemzése.¹⁰ Seybold poétikai tárgyú monográfiája e kérdésnek szentelt fejezetében elsősorban statisztikai adatokat közöl a Zsoltárok könyvének szókincsével kapcsolatban. Az itt közölt statisztikai adatok ugyan nem mindig pontosak, és nem is tekinthetők minden szempontból kielégítőnek, ugyanakkor viszont a szókincsanyaggal kapcsolatos alapvető következtetések levonására ezzel együtt is alkalmasak. Seybold adatait kiegészítendő jelen kutatás keretein belül készítettünk egy konkordanciát.¹¹ A használt program jelenleg nem tette lehetővé azt, hogy a pontozott masszoréta szöveggel dolgozzunk, illetve nem volt alkalmas arra sem, hogy az egyes szótári alakokat listázzuk ki, így tehát egyrészt a masszoréta szöveg mássalhangzós állományát tudtuk használni, másrészt pedig kizárólag az előforduló ragozott nyelvtani alakokra nézve tudtunk pontos adatokat gyűjteni, és nem pedig a szótári alakokra. Ez az adatbázis minden hiányossága ellenére is fontos tanulságokkal szolgált a jelen kutatás számára.

A következőkben elsőként e statisztikai vizsgálódás főbb következtetéseit mutatom be, azt követően pedig a Zsoltárok könyve nyelvére hatást gyakorló szövegtörzsekre fókuszálok.

Statisztika

A Zsoltárok könyvében Seybold szerint mintegy 2200 lexéma szerepel,¹² magam inkább 2300-ra becsülném ezt a számot.¹³ Ezek többsége héber szó, Seybold azonban felhívja a figyelmet arra az érdekes tényre, hogy a bibliai könyvek közül a Zsoltárok könyve tartalmaz legnagyobb számban arámi nyelvű lexémákat – természetesen a Héber Biblia

9 MELLO, Alberto: A zsoltárok szókinccse, ford. SCHNIDER Angelika OP, in MELLO, Alberto: *Hárfa és lant ébredése. Válogatott tanulmányok a Zsoltárok könyvéhez*, Budapest, Sapientia Főiskola – L'Harmattan, *A Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Bibliatudomány Tanszékének kiadványai* 15, 2017, 95–132.

10 SEYBOLD, Klaus: *Poetik der Psalmen*, Stuttgart, Kohlhammer, *Poetologische Studien zum Alten Testament* 1, 2003, 47–53.

11 A konkordanciát Drs. Tóth-Gyollay Dániel készítette az AntConc nevű program segítségével a <https://mechon-mamre.org/i/t/x0.htm> (Utolsó letöltés: 2023. 11. 05.) online szövegváltozata alapján, segítségét ezúton is köszönöm!

12 Vö. SEYBOLD: i. m., 48.

13 A héber nyelvű zsoltárokhoz egyébiránt van szótár is: HERMANN, D. Johannes: *Hebräisches Wörterbuch zu den Psalmen*, Berlin, Töpelmann, *Einzelwörterbücher zum Alten Testament*, 1937².

arámi nyelven írott szakaszait leszámítva.¹⁴ A szókincs ezen részének értékelése nem teljesen egyértelmű: egyaránt tekinthetőek késői, arámi hatásnak, illetve egy archaikus, az ugariti nyelvhez közel álló héber nyelvállapot fennmaradásának is, valójában ugyanis e lexémák jelentős része értelmezhető mind az ugariti, mind pedig az arámi nyelv felől. Az azonban bizonyos, hogy arámi (vagy ugariti) jövevényszavak ilyen nagy számban egyik-másik ószövetségi könyvben sem fordulnak elő.

A Zsoltárok könyve szókincsével kapcsolatban az első feltűnő jellegzetesség az, hogy milyen nagy arányban tartalmaz istenneveket. A tetragrammaton (יהוה) a teljes könyv leggyakrabban előforduló szava, összesen 695 alkalommal fordul elő (ez több, mint a Héber Bibliában való előfordulások 10%-a, miközben a Zsoltárok könyve szavainak száma csak a Héber Bibliában szereplő szavak 6,5%-át teszi ki). Ezt követi az Elóhím istennév 365 előfordulással.

Ezen adatok értékelésekor jelezni kell, hogy a Zsoltárok könyvének különböző részei jellemzően más istenneveket használnak: az 1. zsoltárkönyv (Zsolt 1–41) elsősorban a tetragrammatont használja, a Zsolt 42–83 (azaz a második zsoltárkönyv, valamint az Aszáf-ciklus) viszont az Elóhím (אלהים) istennevet, a Zsolt 84–150 pedig ismét a tetragrammaton használatához tér vissza; ezen okból a Zsolt 42–83 egyégt szokás Elóhista zsoltárkönyvként is emlegetni.¹⁵

Mindenképpen hangsúlyozni kell azonban, hogy ez nem jelenti azt, hogy a könyv egyes részei kizárólag csak az adott részre dominánsan jellemző istennevet használnák, csupán gyakoriságról beszélhetünk. Erre jó példa a Zsolt 40,14–18 és 70,2–6 egymástól függő szövege, ahol a Jahvista zsoltárkönyvben szereplő 40,18 az Elóhím istennevet használja, a 70,6 viszont – amely elvileg az úgynevezett Elóhista zsoltárkönyvben található – a legtöbb masszoréta kéziratban a tetragrammatont tartalmazza! Az mindenestre megállapítható, hogy ez a két istennév 1060 alkalommal fordul elő a korpuszban, ez pedig a könyv teljes szókincsének (19531 szó)¹⁶ közel 5%-át teszi ki.

Más istennevek is gyakran fordulnak elő a szövegben: az Él (אלי) istennév 77 alkalommal (ez a név Héber Bibliában való előfordulásainak közel 2/3 részét jelenti), a Jah (יה) istennév, amely pedig a tetragrammaton rövid formájának tekinthető 42, alkalommal.¹⁷ A Jah istennév esetében ráadásul összesen hat további előfordulás ismert, amelyek közül öt zsoltár műfajú, de a Zsoltárok könyvén kívüli szövegben található, és egyedül az Exodus 17,16 használja nem zsoltár műfajú szövegben ezt az istennevet.

Az istenneveknek ez a relatív gyakorisága abból fakad, hogy a zsoltárok imádságok, amelyeknek alapszituációja az, hogy a beszélő (imádkozó) JHWH-t szólítja meg könyörgésben, hálaadásban, illetve dicsérrel.

14 Vö. SEYBOLD: i. m., 48.

15 Ehhez: SÜSSENBAACH, Claudia: *Der elohistische Psalter. Untersuchungen zu Komposition und Theologie von Ps 42–83*, Tübingen, Mohr Siebeck, *Forschungen zum Alten Testament 2. Reihe (FAT II)* 7, 2005.

16 JENNI, Ernst – WESTERMANN, Claus: *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*, Band 2, München–Zürich, Chr. Kaiser Verlag – Theologischer Verlag, 1984, 540.

17 Saját adat a Drs. Tóth-Gyollay Dániel által készített konkordancia alapján., SEYBOLD: i. m., 49. szerint 43.

Az istenneveket leszámítva a Zsoltárok könyve leggyakoribb szava az **עוֹלָם** szó, amely leggyakrabban a **לְעוֹלָם** ('örökké') formában fordul elő (96 alkalommal¹⁸). Gyakran előforduló – a harmadik leggyakoribb szó a Zsoltárok könyvében az istenneveket, prepozíciókat, kötőszavakat és a határozott névelőt nem számolva – még a **חֶסֶד** ('szeretet', 'kegyelem') szó a Zsoltárok könyvében, 128 előfordulással.¹⁹ Ezekkel az adatokkal kapcsolatban meg kell jegyezni azt, hogy a **חֶסֶד** és **עוֹלָם** szavak gyakran (számításaim szerint 34 alkalommal a Zsoltárok könyvében) egymással összekapcsolódva a **לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ** ('örökké tart szeretete/kegyelme') formulában fordulnak elő.

A könyv leggyakoribb szavai között ott vannak a szövegközi **סֵלָה** kifejezésen (71 előfordulás) kívül a feliratokban előforduló technikai kifejezések, amelyek közül némelyiknek az értelme nem is világos: a műfajmegjelölő **מִזְמוֹר** szó 57, a **לְמַנְצִיחַ** kifejezés pedig 55 alkalommal fordul elő.²⁰

Feltűnő az istendicséretet és hálaadást kifejező igék relatív gyakorisága: a **הָלַל** (a dicséretnek elsősorban a himnikus szövegekre jellemző szava) gyök 129 alkalommal fordul elő a korpuszban, míg a **יָדָה** gyök (ez elsősorban az ún. hálaadó zsoltárok jellemző kifejezése) 64²¹ alkalommal. Mindkét adat azt jelenti, hogy ezen igék összes ószövetségi előfordulásának kétharmad része a Zsoltárok könyvében szerepel.

Feltűnő ugyanakkor, hogy a kiáltás, könyörgés fogalomkörébe tartozó kifejezések nem fordulnak elő hasonló gyakorisággal. Ennek az lehet az oka, hogy a panasz és a könyörgés kifejezésére sokkal több külön lexémát használ a Zsoltárok könyve. A könyörgést a Zsoltárok könyve leggyakrabban a **קָרָא** (46 alkalommal, 'nevet kimondani') és a **שָׁוַע** (9 alkalommal, 'segítségért kiáltani') gyökökkel fejezi ki, ezen túl előfordul még a **זָעַק** (5 alkalommal, 'kiáltani') és a **צָעַק** (5 alkalommal, 'kiáltani') gyök, illetve a **פָּלַל** (4 alkalommal, 'imádkozni') ige is, amely azonban a Zsoltárok könyvében 2 esetben (Zsolt 72,16, 106,30) kifejezetten közbenjáró imádságot jelent – összhangban az ige elsősorban *hitpaél* ige-törzsben való más előfordulásaival. Ezekkel az adatokkal kapcsolatban azt is érdemes megjegyezni, hogy érdekes kutatási téma lehetne az, hogy a használt lexémák ezen sokszínűsége milyen módon jelenik meg a Zsoltárok könyve különböző magyar fordításaiban.

A hálaadásra/dicséretre, illetve könyörgésre/panaszra vonatkozó szavak számában mutatkozó különbség másik oka az lehet, hogy amíg az istendicséret szavai a könyörgő imádságokban/panaszénekekben is gyakran megjelennek (pl. a dicséretre való fogadalomtétel formájában, vagy az arra vonatkozó szónoki kérdés feltevése által, hogy dicsőítik-e a halottak Istent [Zsolt 30,10, 88,11–13]), addig a könyörgés és a panasz szavai ritkábban jelennek meg a hálaadó énekekben, illetve a himnuszokban.

18 Saját adat a Drs. Tóth-Gyollay Dániel által készített konkordancia alapján.

19 Saját adat a Drs. Tóth-Gyollay Dániel által készített konkordancia alapján.

20 Saját adatok a Drs. Tóth-Gyollay Dániel által készített konkordancia alapján.

21 Saját adat a Drs. Tóth-Gyollay Dániel által készített konkordancia alapján.

Különböző szövegekpuszok hatása a héber nyelvű Zsoltárok könyve szókincsére

A zsoltárok szövegében és így az általuk használt szókincs esetében is számos szóbeli vagy írott formában létező szöveg hatását is feltételezhetjük. Ezek a háttérben lévő szövegek, illetve a különböző irodalmi és írnoki konvenciók több esetben magyarázhatják az előttünk álló héber szöveg nehezen érthető kifejezéseit, illetve bizonyos esetekben a más héber szövegekhez képest valószínűsíthetően eltérő értelemben használt szavak értelmezését is segíthetik.

E hatások közül elsőként egy Biblián kívüli irodalmi korpuszra, az ugariti szövegekre kell utalnunk.

Egy jól ismert, az ugariti szövegekkel való kifejezőkészségtani párhuzamot láthatunk a Zsoltárok 68,5 esetében. E szöveghelyen a zsoltáros a következőképpen szólít fel JHWH dicséretére: „dicsőítetek a pusztában lovaglót, akinek Jah a neve”. A רֶכֶב בְּעֵרְבוֹת ('a pusztában lovaglót') szókapcsolat szoros párhuzamot mutat Baal egyik gyakori jelzőjével, a *rākibu*, *urpati* kifejezéssel ('felhőkön lovaglót' – KTU 1.2. IV 8.29, Aqhat 3. I 43–44., KTU 1.10 I 7.). Abból, hogy a zsoltár a 'felhő' jelentésű főnév helyére a héberül hasonló hangzású 'puszta' szót illeszti, valamint abból, hogy a kifejezést JHWH dicsérete kontextusába ágyazza, azt is láthatjuk, hogy a Zsoltárok könyve nem egyszerűen átveszi a kifejezést, hanem adaptálja, átfogalmazza és újraértelmezi azt – ez más esetekben is jellemző az ugariti és bibliai szövegek közötti szöveges párhuzamokra.

Régóta ismert, hogy az ókori keleti, így azon belül a bibliai héber költészet egyik legalapvetőbb jellegzetessége a *paralellismus membrorum*, azaz a „tagok közötti paralellizmus”, amely azt jelenti, hogy két egymást követő egység (költői sor vagy félsor – a különböző szerzők által használt terminológia sajnos a mai napig sem vált egységessé) egymással párhuzamban van.

E párhuzam megteremtésének egyik eszköze az úgynevezett szópárok használata.²² Ez azt jelenti, hogy a költői szövegek konvencionálisan használnak bizonyos kifejezéseket, oly módon, hogy amennyiben az egyik tagban megjelenik egy adott kifejezés, akkor a másik tagban annak paralleljeként a másik kifejezéssel találkozhatunk. A szópárok lehetnek szinonim jelentésűek, más esetekben viszont éppen ellenkezőleg, ellentétes jelentésűek is. Ilyen szópár például az ugariti *lb* ('szív') és *kbd* ('máj') szavak egymás melletti előfordulása (pl. KTU 1.3 II 25–26, KTU 1.19 I 34–35), amely megjelenik a Zsoltárok könyvében is, a Zsoltárok 16,9 szövegében. (Más kérdés, hogy a bibliai előfordulás esetében a masszoréti szöveg a feltételezhető eredeti כִּבֶּד, 'máj' szó helyett, a כְּבוֹד, 'dicsőség' jelentésű szót tartalmazza). A Zsoltárok 16,9 szövege egyébiránt egy

22 CASSUTO, Umberto Moshe: Parallel Words in Hebrew and Ugaritic, in CASSUTO, *Biblical and Oriental Studies*, Jerusalem, Magnes Press, 1975, 60–68.; AVISHUR, Yitzhak: *Stylistic Studies of Word-pairs in Biblical and Ancient Semitic Literatures*, Kevelaer – Neukirchen-Vluyn, Butzon&Bercker – Neukirchener, *Alter Orient und Altes Testament* 210, 1984.; WATSON, Wilfred G. E.: *Traditional Techniques in Classical Hebrew Verse*, Sheffield, Sheffield Academic Press, 1994, *Journal for the study of the Old Testament Supplement Series* 170, 262–312.

másik szópárt is tartalmaz, a szinonim שמח és גיל gyököket, amelyek közül mindkettő jelentése 'örülni'.

A Zsoltárok 88,5–6 esetében a szópárok konvencionális használatánál is szorosabb kapcsolat feltételezhető egy a Baal-eposzban két alkalommal előforduló formula (KTU 1.4 VIII,7–9, KTU 1.5 V,15–16) és a héber zsoltárversek között, bár természetesen a közvetlen irodalmi függőség nem bizonyítható. A két szöveg közötti párhuzamot egyrészt a nehezen értelmezhető ugariti *hptt*, illetve héber חֲפְשִׁי lexémák,²³ másrészt pedig a hasonló formájú jelentésű ugariti *tspr byrdm arš*, illetve héber נִחְשַׁבְתִּי עַם-יִרְדֵּי בֹר ('a gödörbe leszállók közé számíttattam') sorok jelentik.

Meg kell itt jegyezni, hogy a Zsolt 88,5–6 szövegén kívül a két korpusz áttekintése során nem találtam még egy szöveghelyet, amely esetében ehhez hasonló hosszúságú, tulajdonképpen egy teljes mondatra kiterjedő szöveges párhuzam lenne egy ugariti irodalmi szöveg és egy zsoltárszöveg között. Másképpen fogalmazva azt is mondhatjuk, hogy nincs még egy olyan szöveghely a héber nyelvű zsoltárirodalomban, ahol egy az ugariti irodalmi szövegekből ismert hosszabb formula valamiképpen – igaz, módosult formában – utat talált volna egy zsoltár szövegébe.

Héber Biblián belüli szövegek hatása is látszik a Zsoltárok könyvébe tartozó költemények nyelvezetén, illetve szókincsén, ezek közül két példát szeretnék említeni a következőkben: egy irodalmi szövegegységét (Tóra) és egy műfajét (bölcseességirodalom).

A Tóra szövegének hatásával kapcsolatban elsőként említendő példa az, hogy a Zsoltárok 16,5, 73,26 és 119,57 verseiben az imádkozó örökségének (חֵלֶק) nevezi JHWH-t.

Az elgondolás a Numeri 18,20 szövegéből származik, ahol JHWH azt mondja Lévi törzsének, a lévítáknak, hogy nem kapnak földi örökséget (חֵלֶק) JHWH-tól, mert az ő örökségük JHWH lesz:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַהֲרֹן בְּאַרְצָם לֹא תִחָל וְחֵלֶק לֹא יִהְיֶה לָּם בְּתוֹכָם אֲנִי חֵלֶק וְנַחֲלָתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
(„És azt mondta JHWH Áronnak: A földjükből nem fogsz örökséget kapni, és nem lesz örökséged közöttük; én vagyok a te örökséged és örökséged Izrael fiai között.”²⁴)

A zsoltárokra ebben az esetben egy tórai szöveg hatott, amelyet azok – főképpen a Zsoltárok 73,26 szövege – a JHWH-val való örök, megmaradó közösség jelének látnak. Ez alapján joggal nevezheti Gerhard von Rad e zsoltárszakaszokat a Numeri 18,20 spiritalizáló exegézisének.²⁵

Az ehhez hasonló, von Rad nyomán spiritalizálónak nevezhető szóhasználat véleményem szerint még erősebben látszik a második példa esetében. A Zsoltárok 39,13, illetve hozzá hasonlóan egy Zsoltárok könyvén kívüli zsoltárimádság, Dávid Krónikák

23 Erről részletesebben: PÉNTÉK Dániel Gábor: Innováció, teológiai fejlődés vagy különböző nézetek párhuzamos jelenléte? Szempontok a zsoltárirodalom halállal, alvilággal és örök élettel kapcsolatos felfogásai közötti eltérések értelmezéséhez in DEZSŐ Tamás – PÓCZA István (szerk.): *Batthyány Lajos Alapítvány Doktori Ösztöndíjprogram 2020/2021*, Budapest, Batthyány Lajos Alapítvány, 2022, 818–837, 830–832.; Uő.: *Kiáltás a mélységből. Alvilágkép a zsoltárköltészetben*, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan, 2024, 141–143.

24 A forrásszövegeket minden esetben saját fordításomban közlöm.

25 VON RAD, Gerhard: *Theologie des Alten Testaments*, Band 1, München, C. Kaiser, 1957, 402.

könyvében szereplő imája (1Krón 29,15) a יָרָה ('jövevény') és a הִתְשַׁבַּח ('betelepült', a Károli fordítás hagyományos szóhasználatára szerint: 'zsellér') kifejezések együttes használatával utal az emberi mulandóságra.²⁶ (Az utóbbi kifejezés csak itt fordul elő a Zsoltárok könyvében.) A két kifejezés eredetileg a jogi nyelvből származik, elsősorban a Szentségtörvény (Lev 19–27, *Heiligkeitsgesetz*) jellemző kifejezései. Szópárként a két imádság szövegén kívül a Genesis 23,4, Leviticus 25,23.35.47, Numeri 35,15 szöveghelyeken jelennek meg (vö. továbbá Lev 25,6.45). A törvényi szövegekben a két szó idegenekre vonatkozik, azaz olyan emberekre, akik nem izraeliek, bár a 12 törzs birtokául kijelölt területen élnek. A szópár a Zsolt 39,13-ban (és a párhuzamos 1Krón 29,15-ben) egészen más hangsúllyal jelenik meg, itt ugyanis az ember halandóságára utal, amit JHWH „halhatatlanságával” állít szembe a zsoltárköltő. A jövevénység és betelepültség tehát itt nem társadalmi státuszt,²⁷ hanem egzisztenciális állapotot jelöl, Isten és az ember alapvető különbségére mutat rá. A Tóra szóhasználatának e reinterpretációját feltehetően az is elősegítette, hogy a zsoltárköltő a Leviticus 25,23-ban szereplő אֲרֵץ ('föld') kifejezést – amely eredetileg Kánaán földjére, az örökségként kapott területre utal – a teremtett világ egészére, az emberi lét színterére vonatkoztatta.

A fenti két példából tehát láthatjuk azt, hogy a Zsoltárok könyve egyes szavai alkalmazzák a Tóra törvényeinek szókincsét, azonban saját mondanivalójuk kifejtésének céljából erősen átértelmezik az egyes kifejezéseket azok általános, illetve Tóra-beli használatához képest.

A következő említett példa a bölcsességirodalom hatása a zsoltárok szókincsére. A zsoltárkutatásban szokás megkülönböztetni az úgynevezett bölcsességi zsoltár műfaját, azon költeményeket sorolják ebbe a műfaji kategóriába, amelyek gondolatiságára, teológiájára és szókincsére kiemelkedő hatással van a bibliai bölcsességirodalom (a Példabeszédek, Jób és a Prédikátor könyvét számíthatjuk ide, de meglátásom szerint elsősorban az első kettőnek a hatásával érdemes számolnunk).

A szókincs tekintetében meglehetősen nagy az eltérés az egyes kutatók között abban a tekintetben, hogy mely kifejezéseket tekintik bölcsességi háttérűnek a zsoltáriródlomban.²⁸

26 PÉNTEK Dániel Gábor: „Jövevény vagyok előttem, betelepült, mint minden ősom”. Az emberi mulandóság a 39. zsoltárban, in EGERESI László Sándor – KOVÁCS Enikő Hajnalka (szerk.): *Asré háts. Tanulmányok a 70 éves Karasszon István tiszteletére*, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kar, 2025, 381–394, 390–392.

27 A jövevénység öszövétségi témájához lásd: JENEI Péter: *Jövevények a kapuknál. A jövevényekkel való bánásmód vizsgálata az Ószövetségben, törvényi és narratív szövegek alapján*, Doktori értekezés, Debrecen, DRHE, 2014.

28 Ehhez: SCOTT, Robert Balgarnie Young: *The Way of Wisdom in the Old Testament*, New York, Macmillan, 1971, 121.; KUNTZ, J. Kenneth: The Canonical Wisdom Psalms of Ancient Israel: Their Rhetorical, Thematic and Formal Dimensions, in JACKSON, Jared J. – KESSLER, Martin: *Rhetorical Criticism. Essays in Honor of James Muilenberg*, Pittsburgh, Pickwick, 1974, 186–222, 200–202.; HURVITZ, Avi: Wisdom Vocabulary in the Hebrew Psalter. A Contribution to the Study of "Wisdom Psalms", *Vetus Testamentum*, 38. évfolyam, 1988/1, 41–51.; GILLINGHAM, Susan: „I Will Incline My Ear to a Proverb; I Will Solve My Riddle to the Music of the Harp” (Psalm 49,4): The Wisdom Tradition and the Psalms, in JARICK, John (ed.): *Perspectives on Israelite Wisdom. Proceed-*

Mindenképpen óvatosságra van szükség ezen a téren, ugyanis két korpusz közös használatú kifejezéseinek az esetében nem lehet minden esetben pontosan megállapítani az átvétel irányát. Elsősorban azon kifejezések esetében érdemes bölcsességi hatással számolni a zsoltáirodalomban, amelyek elsődlegesen a bölcsességirodalom szókincséhez tartoznak, és a zsoltárokból csak néhány alkalommal jelennek meg.

Avi Hurvitz két ilyen kifejezést tárgyal részletesen:²⁹ a הוֹן és a סוֹר מֵרַע kifejezéseket. A הוֹן kifejezés jelentése 'vagyon', 'érték'. A Példabeszédek könyvében tizennyolc alkalommal fordul elő. A Zsoltárok könyvében ezzel szemben összesen háromszor jelenik meg. Ezen előfordulások közül a Zsoltárok 112,3 egyértelműen egy klasszikus bölcsességi téma kifejtése során használja a kifejezést: mégpedig a Zsoltárok 1-ből is ismert két út bemutatásával kapcsolatban, amely szerint az igazak áldásban fognak részesülni, a bűnösök sorsa pedig pusztulás lesz: הוֹן-וְעֵשֶׂר בְּבֵיתוֹ וְצִדִּיקָתוֹ עֲמֻדַּת לְעֵד – „Vagyon és gazdagság van [az igaz] házában és igazsága megmarad hosszú időre.” A Zsolt 112 egyébiránt egy alfabetikus achrosztikonos költemény, amelynek, egyes félsorai a héber ábécé, az *alefbét* soron következő betűjével kezdődnek, és a הוֹן szó a ה sorban szerepel.

Egy másik előfordulás szintén egy alfabetikus zsoltárban, a 22x8 versből álló Tóra-zsoltárban, a Zsoltárok 119-ben található: בְּדֶרֶךְ עֲדוּתֶיךָ שְׁשָׁתִי כְּעַל כָּל-הוֹן: – „A Te törvényed útjának jobban örvelek, minden vagyonnál.” (Zsolt 119,14) A Zsoltárok 44 ezzel szemben egy közösségi könyörgő imádság keretein belül használja a szót a 13. versében (הַמְּכַר-עֲמָךְ בְּלֹא-הוֹן) – „Eladtad népedet értékén alul...”).

A másik kifejezés, amelyet Hurvitz bölcsességi hatásnak tekint a zsoltáirodalomban, a סוֹר מֵרַע ('elfordulni a rossztól') szókapcsolat. Ez a kifejezés a Példabeszédek könyvében hat alkalommal (Péld 3,7, 4,27, 13,19, 14,16, 16,6, 16,17) fordul elő, emellett háromszor jelenik meg Jób könyvének prologusában (Jób 1,1, 1,8, 2,3), illetve még egy további alkalommal a könyv fő részében (Jób 28,28). Ezek mellett a bölcsességirodalmi előfordulások mellett egy Ézsaiás könyvében (Ézs 59,15) való előfordulás mellett két alkalommal a Zsoltárok könyvében jelenik meg. Pusztán a fenti számok alapján is feltételezhető, hogy igaza van Hurvitznak abban, hogy a zsoltárokból a kifejezés megjelenését valóban a bölcsességirodalom hatásának tekinthetjük. A Zsoltárok 34,14-ben és a 37,27-ben egyaránt a „fordulj el a rossztól és cselekedj a jót” ellentétpáron belül jelenik meg a kifejezés. A két zsoltárszakasz esetében bölcsességi határról árulkodik azok tágabb kontextusa is.

A Zsoltárok 34,12–23 tulajdonképpen egy klasszikus bölcsességi tanítást fogalmaz meg arról, hogy az igazakat megmenti az Úr bajukból, és jó soruk lesz, a bűnösöket viszont utol fogja érni végzetük. Ezen a szakaszon belül a Zsoltárok 34,14–15 versei bölcsességi tanításokat, tanácsokat tartalmaznak:

נִצֵּר לְשׁוֹנֶךָ מֵרַע וְשִׁפְתֶיךָ מִדְּבַר מֵרָמָה: סוֹר מֵרַע וְעֵשֶׂה-טוֹב בְּכֵשׁ שְׁלֹם וְרִדְפָהוּ: – „Órizd meg nyelvedet a rossztól / és ajkadat hazug beszédétől, / fordulj el a rossztól és tegyél jót / keresd a békességet és kövesd azt!”

ings of the Oxford Old Testament Seminar, London – New York, T&T Clark, *The Library of Hebrew Bible/Old Testament Studies* 618, 2016, 277–309, 281–285.

29 HURVITZ: i. m., 45–49.

Hasonló a helyzet a Zsoltárok 37 esetében is, amelynek az egésze arról tanít, hogy az igazak ne keseredjenek meg a bűnösök miatt, mert a bűnösök jó sora semmiképpen sem tarthat hosszú ideig. Ebben a zsoltárban a bölcsességi tanács önmagában áll, viszont a zsoltáros indoklást is fűz hozzá: **סֹר מָרַע וַעֲשֶׂה-טוֹב וְשָׁכֵן לְעוֹלָם:** – „Fordulj el a rossztól és tegyél jót és [itt?] fogsz lakni örökké.” (Zsolt 37,27)

A Zsoltárok 37 esetében az is feltűnő, hogy a szövegben nem találkozunk az imádság beszédmódjával, végig egy tanító beszédét olvashatjuk az igazhoz, de JHWH-t nem szólítja meg ez a zsoltár. Hasonló bölcsességi tanítói alapszituáció rajzolódik ki a Zsolt 34,5–23 verseiben is, ám ebben az esetben a zsoltáros ezt a tanítói beszédet az istendicséret (2. vers), valamint a hívek közösségében JHWH-nak mondott hálaadás (3–4. versek) kontextusába ágyazza.

A Hurvitz által bölcsességi hatásnak tekinthető, fentebb említett példákon túl megpróbáltam további olyan lexémákat találni, amelyek kifejezetten a bölcsességirodalom hatását mutathatják a Zsoltárok könyvében, azonban minden egyes általam megvizsgált elem esetében megmaradt a bizonytalanság a forrást, illetve az átvétel irányát illetően.

Erre a bizonytalanságra jó példa lehet talán a **מַשַּׁל** kifejezés. Maga a szó példázatot, illetve az etimológia okán talán pontosabban fogalmazunk, ha azt mondjuk, hogy ’hasonlat’-ot jelent (vö. a szó előfordulásait a Zsoltárok 49 13. és 21. verseiben). Másának nevezi az Ószövetség Jótám Abimelekről (Bír 9,7–21), illetve Nátán Dávidnak mondott példázatát (2Sám 12,1–14), illetve e szó többes száma szerepel a Példabeszédek könyvének feliratában: **מַשָּׁלִים**, azaz ’*másálok*’ – ez utóbbi előfordulás alapján tehát azt is gondolhatnánk, hogy a szó kifejezetten a bölcsességirodalom szókincséhez lenne sorolható., Ugyanakkor a Numeri 23–24 több alkalommal használja a szót a Bálám által elmondott költeményekre (áldásokra), amelyek inkább a prófétai jellegű beszédhez állnak közelebb (4Móz 23,7.18, 24,3.15.20.21.23).

Honnan származik vajon ez a kifejezés, tényleg a bölcsességirodalom legsajátosabb szókincséhez kell azt sorolnunk?

A zsoltárokból úgy tűnik, hogy 4 előfordulásából két esetben is hangszeres kísérettel előadott énekekre utal a szó (Zsolt 49,5, 78,2). Ezek közül az előbbi ugyan egyértelműen egy bölcsességi tartalmú tanításra vonatkozik, az utóbbi szakasz esetében egyértelműen egy (üdv)történeti jellegű elbeszélésről van szó – ez alapján pedig nem állíthatjuk egyértelműen a bölcsességirodalmi eredetet. Így tehát – számomra legalábbis így tűnik – a **מַשַּׁל** szó használatakor a hangsúly inkább az előadáson, a performatív jellegen van, semmint a bölcsességi háttéren.³⁰ A főnév másik két előfordulása esetében (Zsolt 44,15, 69,12), úgy látszik, hogy valakivel szemben megfogalmazott, negatív tartalmú szöveget jelent a **מַשַּׁל** szó. Amennyiben – de ez nem szükségszerű véleményem szerint – ezeket az előfordulásokat is a performativitás felől szeretnénk értelmezni, akkor azt mondhatjuk, hogy e szöveghelyek esetében „gúnydal”-ról lehet szó.

A **מַשַּׁל** gyök négy alkalommal fordul elő igeiként a Zsoltárok könyvében, ezek közül mindegyik esetben ’hasonlítani’ értelemben jelenik meg (Zsolt 28,1, 49,13.21,

30 Vö. VAYNTRUB, Jacqueline: *Beyond Orality. Biblical Poetry on its Own Terms*, London, Routledge, *The Ancient Word*, 2019, 36–60.

143,7). A Zsoltárok 28,1 és 143,7 szerint a szenvedéseket megtapasztaló imádkozó lesz hasonló a sírba leszállókhoz, azaz a halottakhoz, a Zsoltárok 49-ben szereplő két előfordulás pedig az embert hasonlítja az állatokhoz.

A מִשְׁלָּה mint műfajmegjelölő elem az egyes zsoltárok felirataiban nem jelenik meg, így a kutatás által bölcsességének tekintett zsoltárok felirataiban sem! Mindezek alapján tehát azt a megállapítást tehetjük, hogy a מִשְׁלָּה ige és a מִשְׁלָּה főnév Zsoltárok könyvében való előfordulásait nem tekinthetjük egyértelműen bölcsességi hatásnak, így nem állíthatjuk azt, hogy a kifejezés a bölcsességirodalomból került bele a zsoltárirodalom szókincsébe.

Zárszó

Tanulmányomban a Zsoltárok könyve szókincsével foglalkoztam két eltérő szempont alapján: egyrészt statisztikai szempontból sorra vettem a könyv költeményeiben leggyakrabban előforduló kifejezéseket, másrészt pedig áttekintettem néhány olyan szövegkorpuszt, amelyek kimutathatóan hatással voltak a zsoltárok nyelvhasználatára és szókincsére. (A nyelvi hatáson túl természetesen figyelembe kell vennünk az irodalmi, vallási és teológiai összefüggéseket is.) Mindkét területen érdemes további kutatásokat végezni, illetve főképpen a Zsoltárok könyve szókincsére ható szövegek esetében bőven lehetne még sorolni a példákat – mind a bibliai, mind pedig a Biblián kívüli szövegek köréből (prófétai irodalom, mezopotámiai imádságok stb.).

Egy érdekes továbbgondolása lehetne a problémának az, ha a zsoltárok héber szókincsét összevetnénk Zsoltárok könyve magyar fordításainak szókincsével (vagy akár más nyelvű, így például az egyes ókori fordításokéval). Különösen is érdekes lehetne ez azoknak a témáknak az esetében, amelyeket a héber költői nyelv több különböző szóval tud kifejezni. Ilyen témák lehetnek a könyörgés és az istendicséret, illetve hálaadás, azaz az Istenhez fordulás különböző formái. Egyes konkrét szövegek esetében is érdemes lenne összevetni a héber szöveg szókincsét a magyar fordításokéval: erre jó példa lehet a 119. zsoltár és abban a Tóra/törvény görög megnevezései, vagy éppen a 88. zsoltár, benne az alvilág/halottak hazája megjelölésére vonatkozó különböző kifejezésekkel.³¹ Mindezekben az esetekben azt a kérdést érdemes feltenni a kutatás során, hogy a fordítások mennyiben tudták megőrizni a héber szöveg azon sajátosságát, hogy ugyanannak a fogalomnak a kifejezésére többféle, egymástól eltérő szót használ. Másképpen fogalmazva: mennyiben tükrözik a héber zsoltárok szókincsének gazdagságát az egyes fordítások?

31 Számításaim szerint a Zsolt 119 8 különböző szót használ a törvény megfelelőjeként, a Zsolt 88 pedig 13 különböző halállal, illetve halottak hazájával kapcsolatos kifejezést használ, melyek közül több eufemisztikus kifejezésnek tekinthető. A Héber Biblia halállal kapcsolatos eufemisztikus jellegű kifejezéseihez: SCHORCH, Stefan: *Euphemismen in der Hebräischen Bibel*, Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, *Orientalia biblica et christiana* 12, 2000, 215–218.

ABSZTRAKT

A Zsoltárok könyve szókincse

A jelen tanulmány a Zsoltárok könyve héber masszoréta szöveghagyomány szerinti szövegének szókincisével foglalkozik. A könyv Második Templom korabeli kultuszi-liturgikus imák gyűjteménye, amely mindmáig nagy hatással van az istentiszteleti, illetve általában az egyházi nyelvhasználatra. A Zsoltárok könyve költeményei esetében feltűnő az, hogy a feltételezhetően különböző, és nem is egy időben élő szerzők számos esetben egy konvenciókon alapuló nyelvhasználathoz kötődnek: így mind a könyörgésnek és a panasznak, mind a hálaadásnak és az istendicséretnek megvan a maga speciális szókincse és nyelvezete. E tanulmányban két eltérő szempont figyelembevételével tárgyalom a témát. Egyrészt statisztikai szempontból vizsgálom a Zsoltárok könyve szókincset, áttekintve a könyv leggyakrabban előforduló kifejezéseit, másrészt pedig példákon keresztül áttekintek néhány olyan szövegkorpust, úgymint az ugariti narratív költői szövegeket, a Tórát, illetve az ókori izraeli bölcsességirodalmat, amelyek hatással voltak a zsoltárok nyelvhasználatára. Természetesen ezek esetében a nyelvi hatáson túl számolhatunk irodalmi, vallási, teológiai hatásokkal is.

Kulcsszavak: Zsoltárok könyve, zsoltárköltészet, szókincs, imádság, masszoréta szöveg

ABSTRACT

The Vocabulary of the Book of Psalms

The paper examines the vocabulary of the Hebrew Masoretic text of the Book of Psalms. The Book of Psalms is a collection of cultic-liturgical prayers from the Second Temple period, which continues to have a significant influence on the language of worship. In addition, it is striking that the poems in the Book of Psalms, which were presumably written by different authors at different times, are in many cases bound by a conventional language, thus, supplication and lament, as well as thanksgiving and praise, each have their own special vocabulary and style. In this study, I approach the topic from two different perspectives. On the one hand, I examine the vocabulary of the Book of Psalms from a statistical point of view, providing an overview of the most frequently occurring expressions in the book. and on the other hand, I examine several text corpora, such as the Ugaritic narrative poetry, the Torah, and ancient Israeli wisdom literature, which influenced the language and vocabulary of the Psalms. In these cases, in addition to linguistic influences, we can of course also take into account literary and theological influences.

Keywords: Book of Psalms, psalmody, vocabulary, prayer, Masoretic text